

УДК 006.35(100)ISO:[02:311]

Людмила Дем'янюк,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

просп. Голосіївський, 3, Київ 03039, Україна

e-mail: mila_dem@ukr.net

тел.: +38(044)524-47-94

ORCID 0000-0003-4242-8390

СТАНДАРТ ІЗ МІЖНАРОДНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СТАТИСТИКИ ISO 2789:2013: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОНОВЛЕННЯ ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті розглянуто п'яте, оновлене, видання міжнародного стандарту ISO 2789:2013 «Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика», висвітлено досвід впровадження стандарту у зарубіжних країнах, охарактеризовано основні аспекти оновлення нової редакції нормативного документа.

Ключові слова: бібліотечна статистика, Міжнародна організація зі стандартизації ISO, 5-те видання міжнародного стандарту ISO 2789:2013, національний нормативний документ, впровадження міжнародних стандартів.

Ефективність бібліотечної діяльності, якість інформаційно-бібліотечного обслуговування набувають особливої актуальності, стають одними із пріоритетних напрямів наукових досліджень, пов'язаних із розвитком системи бібліотечного управління в умовах переходу суспільства до нової формації – Суспільства знань. Ці проблеми активно розробляються світовою спільнотою. Технологічні зміни, що відбуваються в останні десятиліття справили вплив на формування і використання бібліотечних фондів, а також на засоби і процеси забезпечення всіх напрямів діяльності бібліотек. Також для роботи з формування електронних ресурсів, зокрема в контексті взаємодії і кооперації бібліотек щодо їх створення і обміну, мають бути уніфіковані підходи щодо опрацювання документів. Одним із способів реалізації цього завдання є комплексна стандартизація бібліотечної діяльності, що, своєю чергою, вимагає методичного забезпечення. Стандартизація бібліотечних продуктів і послуг є ефективним способом методичної підтримки робіт з електронними ресурсами та інформаційними технологіями. На міжнародному

рівні основним напрямом стандартизації зараз є уніфіковане представлення документів і даних на електронних носіях і в глобальних комп'ютерних мережах.

Як відомо, крім національних, державних стандартів, існують й міжнародні нормативні документи, які містять правила і норми, розроблені Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO). (Однією з найавторитетніших організацій, яка займається розробленням міжнародних стандартів є Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) – незалежна, недержавна міжнародна організація, до складу якої входить 163 національні органи стандартизації. Вона об'єднує широке коло фахівців із різних країн світу для обміну знаннями та розроблення добровільних, консенсусних, відповідних міжнародних нормативів, які підтримують інновації та дають змогу ефективно протистояти нині існуючим глобальним викликам. Підготовку проектів міжнародних стандартів здійснюють технічні комітети (ТК); підкомітети (ПК), які можуть засновувати (ТК) і робочі групи (РГ) з конкретних напрямів діяльності. Напрацьовані проекти міжнародних стандартів ухвалюються спочатку технічними комітетами, а потім вони передаються на остаточне голосування організаціям-учасникам ISO. Міжнародні стандарти не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць. Будь-яка країна світу має право вибору стосовно їх упровадження. Вирішення питання про застосування міжнародного стандарту ISO великою мірою залежить від ступеня участі країни в міжнародному поділі праці, від стану її зовнішньої торгівлі. Україна є повноправним членом Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) з 1993 року [24]. Міжнародні стандарти акумулюють у собі передовий світовий досвід стандартизації, унормування найрізноманітніших технологічних процесів, здійснюючи таким чином вплив на науково-технічні, культурні, торговельні обміни між країнами. Тому всі держави світу прагнуть оперативно їх упроваджувати, якщо неповністю, то хоча б частково і таким чином істотно поліпшити свої національні, нормативно-технічні документи. Імплементация міжнародних стандартів передбачає, насамперед, їхній офіційний автентичний переклад, а уже потім відбувається прийняття національних нормативних документів, гармонізованих із міжнародними стандартами. Такий підхід створює достатньо надійну нормативну, методичну базу для рів-

ноправної участі вітчизняних виробників документів у світовому інформаційному співтоваристві.

Сьогодні в Україні триває активна діяльність у напрямі гармонізації міждержавних і національних стандартів із міжнародними стандартами, розробленими Міжнародною організацією зі стандартизації ISO (International Organization for Standardization). Імплементация міжнародних стандартів торкнулася багатьох галузей, у т. ч. й бібліотечно-інформаційної. Цей процес великою мірою стимулював наказ № 244 Національного органу стандартизації Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») від 22 серпня 2016 р. «Про прийняття національних нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування національних стандартів України» [6]. Згідно з цим наказом мають бути ухвалені національні нормативні документи України, гармонізовані з міжнародними та європейськими нормативними документами методом підтвердження з наданням їм чинності з 1 вересня 2016 р. У наказі також йдеться про обов'язкову імплементацію в Україні такого міжнародного стандарту ISO, як «ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика», який запроваджується в Україні вперше і цим наказом підтверджується обов'язковість переходу на нього.

Мета статті – розкрити новації оновленої редакції міжнародного стандарту «ISO 2789:2013, IDT) Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика», висвітлити досвід упровадження даного стандарту у зарубіжних країнах, на основі аналізу розкрити нові аспекти, здійснені в оновленій редакції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом фахівці докладають чимало зусиль до вивчення показників бібліотечної статистики у різних країнах світу, до питань оновлення міжнародної системи бібліотечних показників, розроблення методів збору статистичних даних. Реальна ситуація стосовно статистичних бібліотечних даних має надзвичайні відмінності. Дослідники зазначають, що існують країни, в яких неформована система статистичних показників із бібліотечної діяльності, неналагоджена система організації бібліотечних статистичних даних на національному рівні на основі єдиних методик. У багатьох

країнах існують також великі відмінності між книгозбірнями міських та сільських районів. Норвезький дослідник Тор Хойвік (Høivik Tord), досліджуючи наявність статистичних даних у глобальному масштабі, умовно розподілив країни на чотири групи залежно від стану збору статистичних даних на національному рівні. До першої групи вчений відніс країни, котрі не мали ніякої статистики з бібліотечної діяльності. Хоча деякі статистичні дані присутні в окремих публікаціях у статистичних щорічниках або у звітах про культурологічну діяльність. Але такі публікації важко віднайти, а зацікавлені в такій інформації не мають змоги відвідати спеціалізовані установи, які отримують згадані публікації, зокрема, національні статистичні агенції.

Другу групу становлять країни, які намагаються збирати національну статистику, але для них характерна розрізненість бібліотечних систем та відсутність координації на національному рівні. До цієї групи автор відніс країни Латинської Америки, а також відзначив Південну Африку, яка поєднала в собі сильну індустріальну та міську економіку з великим і слабозвиненим сільським сектором. Хоча останній регіон має активне бібліотечне співтовариство і відіграє важливу роль у розвитку бібліотечної справи регіону.

Третю групу утворюють країни з добре розвинутими бібліотечними системами та добре налагодженою організацією бібліотечної статистики на національному рівні. Серед них – Великобританія, Німеччина, Італія, більшість країн Східної Європи, Сполучені Штати Америки, Чилі, Сінгапур та ін. Головна їх проблема, словами Хойвіка, – це відсутність великих, орієнтованих на користувача веб-публікацій даних.

До четвертої групи відносяться найбільш розвинуті країни: Фінляндія, Норвегія, Данія, Швеція, Нідерланди, Нова Зеландія, а також деякі штати Канади і Австралії. Ці країни виявляють політичний інтерес до вимірювання бібліотечної діяльності, використання бібліотечної мережі, активно представляючи і поширюючи бібліотечну статистику.

Дослідник також зазначає, що на міжнародному рівні останнім часом були зроблені певні зусилля щодо створення глобальної бібліотечної статистики. Але централізований підхід до оцінки роботи бібліотек з одною великою базою даних, стандартними звітами, фіксованим набором показників, не раціональний

у сьогоденних умовах. Ситуації на місцях занадто різні для однакового підходу до роботи [8; 18].

Отже, стан справ зі збором та представленням бібліотечної статистики досить строкатий та вимагає активізації діяльності усіх ланок бібліотечної галузі як на національному, так і міжнародному рівні. Питаннями глобальної бібліотечної статистики сьогодні опікується ціла низка зарубіжних дослідників. Зокрема, це – представники в IFLA: британець Майкл Хіней (Michael Heaney), німкеня Росвіта Полл (Roswitha Poll), канадець П'єр Мейньє (Pierre Meunier), співробітник UNESCO канадець Саймон Елліс (Simon Ellis), зокрема, варто назвати їх спільну працю «Global Library Statistics», в якій наголошується на важливості глобальної бібліотечної статистики та консолідації сил у цьому напрямі [15].

У свій час над створенням глобальної бібліотечної статистики працювали такі авторитетні міжнародні організації, як UNESCO, OCLC (Автоматизований бібліотечний центр), IFLA. UNESCO опікувалась підготовкою Міжнародної бібліотечної статистики, але призупинила розробки, оскільки статистична база була недостатньою. Спроби OCLC створити міжнародне зібрання бібліотечної статистики також були безуспішними. У період з 2006-го по 2008 р. була реалізована трирічна програма співпраці між Секцією ІФЛА з оцінки та статистики, Інститутом статистики ЮНЕСКО і комітетом ISO TC46 / SC8 («Інформація та документація: якість: статистика та вимірювання ефективності») спрямована на створення «Global statistics for the 21st century» [20; 21]. Основний інтерес ІФЛА полягав у тому, щоб показати важливість бібліотек для суспільства, тоді як Статистичний інститут ЮНЕСКО прагнув розкрити роль бібліотеки в галузі інформаційної грамотності. Спільною метою цього проекту були: консультування з питань відображення результатів використання електронних джерел інформації; розробка відповідних показників із використанням рекомендованих статистичних даних; удосконалення роботи зі збору даних. Проект передбачав також підготовку огляду попередніх статистичних даних, розроблення типового запитальника з основних бібліотечних даних для міжнародного рівня і пробного тестування. Запитальник був використаний у низці країн Південної Америки. Опитування проводилося відповідно до тогочасних міжнародних стандартів, зокрема, з використанням нового стандарту ISO 2789. Тестуванням (THE 2007 INTERNATIONAL LIBRARY SURVEY

IN LATIN AMERICA AND THE CARRIBEAN) вдалося охопити 41 країну в Латинській Америці і 26 країн у Карибському басейні. Результати пілотного дослідження виявили чимало недоліків, які мали місце в попередніх дослідженнях ЮНЕСКО:

- відсутність координації між інституціями, що ускладнює збирання повних даних про всі бібліотеки країни;

- недостатня чіткість визначення даних та їхнє неефективне застосування на національному рівні;

- низький рівень охоплення деяких ключових змінних (електронні ресурси, відвідування, події, робочі години, штатні працівники та витрати бібліотеки) [29].

У серпні 2008 р. на конференції секції ІФЛА в Монреалі її Президент Клаудія Люкс запропонувала ухвалити «Маніфест ІФЛА про бібліотечну статистику», котрий було затверджено 9 квітня 2010 р. [5]. Світова бібліотечна спільнота отримала офіційний документ про важливість бібліотечної статистики, оскільки вона демонструє значення бібліотек як для бібліотечних користувачів, так і суспільства загалом. У Маніфесті підкреслювалося, що беручи до уваги різноманітність завдань бібліотечної статистики, дедалі більшого значення набуває впровадження уніфікованої анкети зі стандартизованими даними і єдиними методами [5; 22]. На виконання ухваленого документа була розроблена модельна анкета для публічних і університетських бібліотек об'єднаного проекту IFLA, UNESCO та ISO. Анкета містила 23 пункти, які охоплювали традиційні та електронні бібліотечні послуги. У 2012 р. IFLA запустила статистичну базу даних як модуль свого світового веб-сайту звітів Statistics Module for IFLA World Report (<http://www.db.ifla-world-report.org/home/index>). База даних ґрунтується на анкеті глобальної бібліотечної статистики, вона містить дані близько 30 країн, зокрема південноамериканських, які взяли участь у тестовому циклі 2008 р., а також деяких країн-членів Постійного комітету (станом на серпень 2012 р.). Ця частина проекту дала змогу побачити, чи є підхід до пошуку бібліотечної статистики можливим. Результати тестувань довели ефективність модельної анкети для збору порівнянних даних бібліотечної статистики.

Порівняльна бібліотечна статистика як на міжнародному, так і на яка визначає уніфікованість підходів до найменування методик отримання статистичних показників, формування системи статистичних показників. Власне, її розвитку, удосконаленню слугує п'яте, оновлене видання міжнародного стандарту

ISO 2789: 2013 «Information and Documentation – International Library Statistics» («Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика»), підготовлене однією з найавторитетніших організацій, яка займається розробленням міжнародних стандартів – Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO).

Уже згадуваний нами Тор Хойвік поділяє стандарти на активні і пасивні. Активні стандарти жваво обговорюються бібліотечним співтовариством, широко застосовуються і перевіряються на практиці. Зокрема, до активних стандартів, норвезький науковець відносить ISO 2789 «Міжнародна бібліотечна статистика» (ISO 2789: 2013, Information and documentation – International library statistics), котрий окреслює зміст основних понять, які беруть участь у статистичному вивченні, підрахунку і вимірах. Цей стандарт служить надійним посібником для бібліотечних та інформаційних установ при зборі та наданні статистичних даних. Ним унормовано як традиційні, так й інноваційні (інформаційні) аспекти діяльності бібліотек. Він визначає правила збору, подання статистики бібліотечними та інформаційними установами з метою надання міжнародної звітності; забезпечення узгодженості між країнами у використанні статистичних показників, які часто використовуються бібліотеками, але не належать до числа міжнародних; заохочує використання статистичних даних при управлінні бібліотечними та інформаційними послугами.

Голова комітету TC46/SC 8 Р. Полл, у п'ятому виданні міжнародного стандарту ISO, виокремила такі вимоги до нової статистики:

- охоплювати весь спектр бібліотечних послуг;
- розглядати нові електронні послуги;
- показувати роль бібліотек у суспільстві та культурі;
- допомогти демонструвати вплив бібліотек на населення;
- подальше уможливлення порівняння на національному та міжнародному рівнях;
- отримання достовірних результатів для публікації та просування;
- складатися з небагатьох критеріїв, які були б легко доступними [27].

Українські фахівці бібліотечної галузі відзначають, що в світі процес оновлення стандартів із БС відбувається доволі динамічно і не набуває зтяжнього характеру, як це є в Україні. Так, у провідних європейських країнах обговорення положень нового міжнародного стандарту ISO та його адаптації до національних

потреб бібліотечної справи було розпочато ще на рівні проекту оновленого нормативного документа, або ж одразу після набуття ним чинності у 2013 р. (Великобританія, Данія, Швеція та ін.). Українські бібліотеки мають обов'язково долучитися до цієї світової тенденції. У більшості бібліотек рекомендації подібних документів активно використовуються в процесі планування роботи бібліотек, встановлення необхідного співвідношення ресурсів і результатів їхньої діяльності, при проведенні самооцінки і подальшої оцінки бібліотеки. У деяких країнах, з огляду на різні чинники, процес є більш тривалим [2]. Перехід на згадані вище міжнародні стандарти уже здійснили країни Євросоюзу, зокрема: Данія (2013) [14], Швеція (2013) [13], Фінляндія (2015) [23], Естонія (2014) [17], Словенія [11], Хорватія (2014) [19], Іспанія (2014) [30], Болгарія (2015) [1] та ін. У 2014 р. у Росії був затверджений ГОСТ Р 7.0.20-2014 «Библиотечная статистика: показатели и единицы исчисления», який вніс корективи у статистичні форми обліку, були введені такі поняття, як «відвідувачі веб-сайта бібліотеки», «обчислення виданих/вивантажених електронних документів» та ін.

Інформацію про специфічні особливості впровадження цього стандарту в зарубіжних країнах важко віднайти, але більшість із вищевказаних представлено на сайті веб-магазину стандартів SAI Global (<https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards>). У вільному онлайн-доступі представлено стандарт AS/NZS ISO 2789:2016, розроблений спільним технічним комітетом IT-019 Австралії і Нової Зеландії (2016) [9] та затверджений Радою стандартів Австралії і Радою стандартів Нової Зеландії. До спільного технічного комітету IT-019 Австралії та Нової Зеландії входять такі установи: Australian Computer Society, Australian Library and Information Association, Council of Australian University Librarians, CSIRO, Education and Communities, NSW, Institute for Metadata Management, La Trobe University, National and State Libraries Australasia, National Library of New Zealand, Northern Territory Library, Tertiary Library Networks, University of Southern Queensland, University of Waikato. Докладну інформацію про стандарт можна віднайти, відвідавши веб-магазин стандартів www.saiglobal.com.au, або веб-сайт стандарту Нової Зеландії за адресою www.standards.co.nz. Досвідом упровадження ділиться Національна бібліотека Фінляндії – «Implementation of Library Measuring – Case Finland» [23].

У кожній країні питаннями гармонізації та імплементації цього стандарту займаються організації зі стандартизації, національні

бібліотеки та бібліотечні асоціації. У Болгарії – Болгарський інститут стандартизації, технічний комітет ТС–16 Архівна, бібліотечна та інформаційна діяльність, який пропонує платний доступ до стандарту на своєму сайті (http://www.bdsbg.org/en/standard/?natstandard_document_id=74170); у Великобританії – Британський інститут стандартів, ТС IDT/2/15; у Данії – Данська організація зі стандартизації (Danish Standards Foundation, ТС – DS/S-024/U-08), в Естонії – Естонський центр зі стандартизації, ТС – EVS/TK 22; в Іспанії – Іспанська асоціація зі стандартизації (Asociación Española de Normalización), в Італії – Італійська організація зі стандартизації (UNI), ТС – U 30.0; у Литві – Національний інститут зі стандартизації; у Польщі – Польський комітет зі стандартизації, ТС 242; у Словенії – Словенський інститут стандартизації; у Фінляндії – Національна бібліотека Фінляндії; у Франції – Французька асоціація зі стандартизації; у Хорватії – Хорватський інститут стандартизації, ТО 46; у Швеції – Шведський інститут стандартів, SIS / ТК 543.

Наведена нижче таблиця наочно засвідчує впровадження ISO 2789:2013 як національного у різних країнах світу.

Таблиця 1

Країна	ISO 2789:2013
Австралія/ Нова Зеландія	AS/NZS ISO 2789:2016
Болгарія	БДС ISO 2789:2015
Великобританія	BS ISO 2789:2013
Данія	DS 2789:2013
Естонія	EVS-ISO 2789:2014
Іспанія	UNE ISO 2789:2014
Італія	UNI ISO 2789:2014
Литва	LST ISO 2789:2013
Південна Корея	KS X ISO 2789:2013
Польща	PN ISO 2789:2016
Словенія	SIST ISO 2789: 2013
Україна	ДСТУ ISO 2789:2016
Фінляндія	SFS-ISO 2789:2015
Франція	NF ISO 2789:2014
Хорватія	HRN ISO 2789:2014
Швеція	SS-ISO 2789:2013

У країнах Сходу також триває процес упровадження цього міжнародного стандарту як національного, зокрема, відомо, що в Ісламській Республіці Іран знаходиться у стані розроблення [16]. У Південній Кореї впровадженням міжнародного стандарту ISO 2789:2013 займалася Корейська асоціація стандартів.

Після ухвалення рішення на державному рівні про імплементацію міжнародних стандартів в Україні, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського ініціювала створення робочої групи з підготовки уніфікованого робочого перекладу ISO 2789:2013, розроблення методичних рекомендацій щодо його впровадження в Україні. До співпраці були запрошені фахівці бібліотек різних систем і відомств. Тема впровадження в бібліотечну практику міжнародних стандартів ISO отримала відображення в програмах професійних заходів, що проводилися в різних регіонах України. Зокрема, на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відбулося декілька міжнародних і науково-практичних семінарів, де висвітлювалися питання стосовно міжнародних стандартів, аналізувався досвід їх упровадження в зарубіжних країнах, розглядалися можливості імплементації цих документів у роботу вітчизняних бібліотек [3].

Як уже зазначалося, в Україні цей стандарт вводиться вперше, хоча до цього часу ISO 2789:2013 перевидавався уже чотири рази і широко використовується у світі. Перше видання ISO 2789 побачило світ у 1974 р., 2-ге видання – у 1991 р., 3-тє видання – у 2003 р., 4-те видання – у 2006 р. Швидкий розвиток електронних інформаційних ресурсів та нових бібліотечних послуг вимагає внесення постійних змін до стандарту. Нинішня редакція є п'ятою (вересень 2013 р.) та була підготовлена Технічним Комітетом ISO/TC 46/SC 8 «Якість – Статистика і оцінка діяльності» (Technical Committee: ISO/TC 46/SC 8 Quality – Statistics and performance evaluation). П'яте видання скасувало та замінило собою четверте видання (ISO 2789:2006), яке було переглянуте з метою виявлення і усунення проблем, які стосувалися практичного застосування ISO 2789:2006, враховуючи стрімкий розвиток електронних бібліотечних послуг. ISO 2789:2013 надає досить детальну інформацію про те, як підраховувати колекції, послуги та користувачів у всіх типах бібліотек. Прописується 105 дефініцій та інших описів процедур підрахунку. Цей стандарт ґрунтується винятково на міжнародному консенсусі.

Стандарт ISO 2789:2013 розроблявся з метою поліпшення міжнародної звітності, статистичних показників бібліотек, забезпечення їх відповідності на міжнародному рівні, а також заохочення до практичного застосування в системі бібліотечного управління й інформаційних послуг. Адже, як зазначає Р. Полл, «статистика та оцінювання є дзеркалом бібліотечних інновацій» [26]. Статистичні дані, визначені і описані в цьому стандарті, можуть використовуватися під час оцінювання та порівняння бібліотек, а також із метою пропагування, рекламної кампанії та захисту цінностей, які несуть бібліотеки своєму населенню, суспільству загалом. Бібліотечні статистичні дані, зібрані кожною бібліотекою, мають бути узагальнені на регіональному, національному та міжнародному рівнях для всіх бібліотек або для різних типів бібліотек. У той час, коли окремі бібліотеки, в основному, використовують статистичні дані для стратегічного планування, прийняття рішень, фінансування своїх окремих проєктів, для обґрунтування використання власних ресурсів, статистичні дані національного масштабу необхідні для розвитку і забезпечення бібліотечної галузі, загалом, для переваг бібліотек, їх впливу на поступ суспільства.

Оновлений стандарт складається з таких частин: передмова; вступ; 1. Сфера застосування (Score); 2. Терміни та дефініції (Terms and definitions); 3. Поточні завдання бібліотек (Current tasks of libraries); 4. Використання та переваги статистики (Uses and benefits of statistics); 5. Звітність статистичних даних (Reporting statistical data); 6. Збір статистичних даних (Collecting statistical data); Додаток А Рекомендовані категорії для подальшого статистичного аналізу (Annex A (informative) Recommended categories for further statistical analysis); Додаток Б (інформативний) Заокруглення результатів (Annex B Grossing up); Алфавітний показчик (Annex C Alphabetical index). У документі подано докладний глосарій, окреслено мету бібліотечної статистики, представлені показники, які включаються в бібліотечну статистику і одиниці їх обчислення у вигляді первинних статистичних даних.

Якщо в ISO 2789:2006 були введені статистичні показники, які стосувалися електронних ресурсів бібліотек та обслуговування в електронному середовищі, то ISO 2789:2013 доповнено важливими показниками оцифровки, створення колекцій відкритого доступу та інноваційних форм взаємодії бібліотек із користувачами.

Положення 2 Терміни і дефініції (Terms and definitions) і 6 (Collecting statistical data) стали основою міжнародного стандарту. У положенні 2 для статистичних цілей наводяться визначення більшості елементів, які складають служби бібліотеки. У положенні 6 подаються рекомендації, як має бути підраховуватись кожен із цих елементів. Для отримання повної картини користувачі мають ознайомитися з обома цими пунктами. Отже, новий міжнародний стандарт містить визначення (дефініції) та підрахунки процедур для всіх типів ресурсів та послуг, які бібліотеки пропонують своїм користувачам. Порівняно з ISO 2789:2006 оновлене видання містить більш розширені визначення термінів та дефініцій.

Попередній Додаток А (Annex A), котрий містив визначення, процедури електронних ресурсів та послуг, було інтегровано (включено) в основну частину стандарту, оскільки ці ресурси і послуги стали звичайною частиною діяльності бібліотек.

Для того, щоб пояснити причини включення низки нових бібліотечних послуг бібліотек, Міжнародний стандарт фахівці доповнили Положенням 3 для опису поточних завдань бібліотек. Визнається, що не всі критерії, визначені стандартом, можуть бути зібрані бібліотеками різних типів і розмірів. Для надання більшої повноти, в Додатку А надано опис декількох додаткових критеріїв (важливих лише для деяких секторів). Мета полягає в запевненні того, що там, де збирається конкретна статистика, використовуються ті самі визначення та методи.

У попередній редакції цього міжнародного стандарту, статистика з використання електронних послуг бібліотеки розглядалась у додатку. Оскільки електронні бібліотечні послуги нині включено до послуг усіх бібліотек, і обрахунок електронного використання стає рутинною справою в багатьох бібліотеках, зміст додатку було оновлено і включено до основної частини оновленого документа.

Це переглянуте видання ISO 2789:2013 розглядає нові напрями розвитку бібліотечних послуг. Насамперед, це стосується послуг для спеціальних груп користувачів, послуг за межами приміщення бібліотеки, послуг зі збереження і оцифрування колекцій, послуг для мобільних пристроїв, а також інтерактивних послуг із використанням соціального програмного забезпечення. Хоча окреслені послуги динамічно розвиваються, і дані швидко змінюються, було визнано за доцільне включити статистичні дані таких послуг.

Оновлений нормативний документ дає дефініції статистичних категорій, визначає правила підрахунку кількісних показників. Особлива увага приділяється показникам, необхідним для оцінки ефективності інформаційно-бібліотечної діяльності. Кількісні та якісні дані про бібліотечні послуги, користувачів бібліотек дуже важливі для демонстрації та підтвердження величезної цінності бібліотек для суспільства. Без кількісних характеристик неможливо проаналізувати і процеси, які відбуваються нині в бібліотечній галузі.

Додаток В (Annex B (informative) Grossing up) є важливим для складання та публікації національної статистики, оскільки містить рекомендації, дотримання яких уможливує порівняння статистики між країнами та у часі, а також узагальнення даних, отриманих при неповних вибірках. Наполегливу вимогу стосовно опису та оприлюднення діяльності бібліотек може бути задоволено лише тоді, коли збирання даних у бібліотеках відповідатиме напрямам, окресленим у цьому стандарті. Передбачається здійснення моніторингу досліджень/розвитків, пов'язаних з міжнародним стандартом і за потреби до нього включатимуться додаткові статистичні критерії. Щодо алфавітного показника, то його наведено у Додатку С.

Що також важливо, у стандарті подано визначення низки нових термінів, зокрема «блог пост», «подкаст», «вікі» та ін. Увагу приділено також віртуальним відвідуванням бібліотеки з поясненнями особливостей їх підрахунку. ISO 2789:2013 пропонує три способи вимірювання віртуальних відвідувань: ідентифікація за веб-браузером або за файлами cookies, за IP-адресами, за кількістю відвідувань домашньої сторінки сайту бібліотеки [25].

Висновки та практичне значення. Отже, варто констатувати, що оновлення міжнародного стандарту істотно вплинуло на розвиток сучасного бібліотекознавства за різними напрямками: термінологія, розуміння сутності документів і бібліотечного фонду загалом, трансформація користувачів бібліотеки, розуміння сучасних бібліотечно-інформаційних послуг, отримання статистичної інформації для організації управління тощо. Активне використання цього міжнародного стандарту вже як національного в роботі вітчизняних бібліотек матиме позитивне значення. Корисність бібліотечної статистики, узагальненої на бібліотечному, відомчому, регіональному чи національному рівні, великою мірою залежить від точного та своєчасного її надання кожною бібліотекою і ретельного

редагування для запобігання помилок і непорозумінь. Точні, надійні і порівняльні дані мають вирішальне значення для піднесення цінності і корисності бібліотечної статистики, що є дуже важливим для управління бібліотечною справою в країні. Якість національної бібліотечної статистики залежить від точності і своєчасності її надання кожною бібліотекою, від ретельного редагування, яке дає змогу уникнути помилок і неправильних тлумачень. Вкрай важливо послуговуватися однаковими визначеннями, критеріями, та методиками, для того щоб результати роботи бібліотек можна було порівняти. Необхідно усвідомити, що в роботі кожної бібліотеки статистичні дані це: чіткі параметри оцінки ефективності роботи бібліотеки; надійний засіб вибору орієнтирів для вдосконалення її діяльності; реалістичність планування роботи і ресурсного забезпечення бібліотечних установ. Бібліотечна статистика уможливує відстеження тенденцій діяльності бібліотек із плином часу, рівня впливу інновацій; забезпечення надійної бази для планування, прийняття ефективних рішень, підвищення якості обслуговування; демонстрацію цінності бібліотечних послуг для користувачів, значущості бібліотеки для формування культурної, освіченої, духовно багатой особистості, враховуючи потенційну цінність для користувачів майбутніх поколінь.

Бібліотечна статистика важлива не тільки для бібліотечної справи, але й інших сфер життя соціуму, для всієї галузі культури, адже дає змогу порівнювати розвиток тих чи інших установ та суспільних інституцій, виявляти виникаючі тенденції, оцінювати їх перспективи, вносити необхідні корективи щодо їх подальшого розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. БДС ISO 2789:2015. Българският институт за стандартизация (БИС). URL: http://www.bds-bg.org/bg/standard/?natstandard_document_id=74170.
2. Василенко О. М. Бібліотечно-інформаційна діяльність: гармонізація статистики. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 38. С. 37–52.
3. Василенко О. М. Імплементация міжнародних стандартів у діяльність бібліотек України: основні напрями та завдання. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 13–31.
4. Козлова Е. И. Состояние и тенденции развития стандартизации в библиотечном деле. *Библиотековедение*. 2017. Т. 66. № 1. С. 13–18.

5. Манифест ИФЛА о библиотечной статистике. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/library-statistics-manifesto-ru.pdf>.

6. Наказ ДП «УкрНДНЦ» №244 від 22.08.2016. *Українське агентство зі стандартизації*. URL: http://ukrndnc.org.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=0&Itemid=261&limit=10&limitstart=90.

7. Стрішенець Н. В. *Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології* / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 329 с.

8. Хейвик Тор. Совершенствование методов. Статистические стандарты в библиотеках всего мира. *Библиотековедение*. 2014. № 3. С. 92–98. URL: <https://rucont.ru/efd/450354>.

9. AS/NZS ISO 2789:2016. URL: [https://shop.standards.govt.nz/catalog/2789:2016\(AS%7CNZSISO\)/scope](https://shop.standards.govt.nz/catalog/2789:2016(AS%7CNZSISO)/scope).

10. BS ISO 2789:2013 Information And Documentation – International Library Statistics. SAI GLOBAL. URL: <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/BS-ISO-2789-2013-1678344/>.

11. Center za razvoj knjižnic – CeZaR. URL: <https://cezar.nuk.uni-lj.si/standardi/seznam.php>.

12. Contribute to global library statistics with IFLA World Report – Statistics Module. URL: https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/Stats-DB_Helsinki.pdf.

13. Dokumentation – Biblioteksstatistik (ISO 2789:2013, IDT). Swedish standards institute. URL: <https://www.sis.se/api/document/preview/100632/>.

14. DS ISO 2789:2013 Information And Documentation – International Library Statistics. Danish Standards. URL: <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/DS-ISO-2789-2013-1684021/>.

15. Ellis S., Heaney M., Meunier P & Poll R. Global Library Statistics. *IFLA Journal* (35). 2009. N 2. 123–130 pp. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0340035209105668>. 8.

16. Estandardhaye melli. URL: <http://nppl.ir/standards/national-standards/>

17. EVS-ISO 2789:2014 Informatsioon ja dokumentatsioon : rahvusvaheline raamatukogustatistika = Information and documentation : international library statistics (ISO 2789:2013). URL: <http://www.digar.ee/arhiiv/ru/%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/48009>.

18. Høivik Tord. Improving practices. Statistical standards in global libraries. Long version. Global Library Statistics. *IFLA Journal*. 2012. Vol. 35, No. 2. 123-130 pp. URL: <http://library.ifla.org/229/1/177-hoivik-en.pdf>.

19. HRN ISO 2789:2014. URL: <http://31.45.242.218/HZN/Todb.nsf/cd07510acb630f47c1256d2c006ec863/0956ddca301abb26c125722600350d27?OpenDocument&AutoFramed>.

20. Global statistics for the 21st century. URL: <https://www.ifla.org/statistics-and-evaluation/global-statistics>.

21. IFLA/ISO/UNESCO Institute for Statistics. The 2007 international library survey in Latin America and the Caribbean. 2008. URL: <http://www.uis.unesco.org/template/pdf/cscl/IFLArept.pdf>.
22. IFLA Library Statistics Manifesto. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/library-statistics-manifesto-en.pdf>.
23. Implementation of Library Measuring – Case Finland. THE NATIONAL LIBRARY OF FINLAND – Library Network Services. URL: https://www.nlib.ee/public/documents/raamatukogule/koolitus/Implementation_of_library_measuring_FINAL.pdf.
24. ISO 2789:2013. Information and documentation – International library statistics. URL: <https://www.iso.org/standard/60680.html>.
25. ISO 2789:2013(en) Information and documentation – International library statistics / ISO. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:2789:ed-5:v:1:en>.
26. KS X ISO 2789:2013 Information and documentation – International library statistics Korean Standards Association / SAI GLOBAL. URL: <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/KS-X-ISO-2789-2013-1745363/>.
27. Poll R. Changes in library standards. Statistics and evaluation as mirror of library innovations. URL: <http://uzda.unizd.hr/228/1/14-159-1-PB.pdf>.
28. Poll R. Standartisation of library statistics. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/books/9783598441677/9783598441677.1.27/9783598441677.1.27.pdf>.
29. The 2007 International Library Survey in Latin America and the Caribbean. IFLA. URL: https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/Report_UNESCO_IFLA_GlobalLibStat_pretest.pdf.
30. UNE ISO 2789:2014. URL: https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/UNE-ISO-2789-2014-25472_SAIG_AENOR_AENOR_55930/
31. Useful links related to statistics and evaluation. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/statistics-and-evaluation/related-useful-links>.

References

1. (2015) BDS ISO 2789:2015. Bulharskiiat institut za standartizatsiia (BIS) [web-site]. [Bulgarian institute for standartization]. Retrieved from http://www.bds-bg.org/bg/standard/?natstandard_document_id=74170. [In Bulgarian].
2. Vasylenko, O. M. (2013). Bibliotechno-informatsiina diialnist: harmonizatsiia statystyky [Library and Information Activities: Harmonization of Statistics]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Ver-nad'skogo – Scientific works of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*, 38, 37-52. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Vasylenko, O. M. (2017). Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv u diialnist bibliotek Ukrainy: osnovni napriamy ta zavdannia [Implementation

of International Standards in Ukrainian Libraries Activity: main directions and tasks]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskogo – Scientific works of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*, 48, 13-31. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Kozlova, E. I. (2017). Sostoianie i tendencii razvitiia standartizatsii v biblioteknom dele [Present Status and Development Trends of Standardization in Librarianship]. *Bibliotekovedenie*, 66, 13-18. [In Russian].

5. (2010) Manifest IFLA o biblioteknoi statistike. [IFLA Library Statistics Manifesto]. Retrieved from <https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/library-statistics-manifesto-ru.pdf>. [In Russian].

6. Nakaz "DP UkrNDNTs" № 244 vid 22.08.2016 (2016). Ukrainske ahentstvo zistandaryzatsii [Order of DP «UkrNDNTs» N244. Ukrainian Agency for Standardization]. Retrieved from http://ukrndnc.org.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=0&Itemid=261&limit=10&limitstart=90. [In Ukrainian].

7. Strishenets, N. V. (2004). Anhlo-ukrainskyi slovnyk-dovidnyk bibliotekno-informatsiinoi terminolohii [English-Ukrainian Glossary of Library and Information Science]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Hoivik, Tord (2014). Sovershenstvovanie metodov. Statisticheskie standarty v bibliotekah vseho mira [Improving practices. Statistical standards in global libraries]. *Bibliotekovedenie*, 3, 92-98. Retrieved from <https://rucont.ru/efd/450354>. [In Russian].

9. (2016). AS/NZS ISO 2789:2016. SAI GLOBAL. Retrieved from [https://shop.standards.govt.nz/catalog/2789:2016\(AS%7CNZSISO\)/scope](https://shop.standards.govt.nz/catalog/2789:2016(AS%7CNZSISO)/scope). [In English].

10. (2013). BS ISO 2789:2013. Information And Documentation – International Library Statistics. SAI GLOBAL. Retrieved from <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/BS-ISO-2789-2013-1678344/>. [In English].

11. Center za razvoj knjižnic – CeZaR. [Library System Development Centre]. Retrieved from <https://cezar.nuk.uni-lj.si/standardi/seznam.php>. [In Slovenian].

12. Contribute to global library statistics with IFLA World Report – Statistics Module. Retrieved from https://www.ifla.org/files/assets/statisticsandevaluation/publications/Stats-DB_Helsinki.pdf. [In English].

13. (2013). Dokumentation – Biblioteksstatistik (ISO 2789:2013, IDT). Swedish standards institute. Retrieved from <https://www.sis.se/api/document/preview/100632/>. [In English].

14. DS ISO 2789:2013 Information And Documentation – International Library Statistics. Danish Standards [web-site]. Retrieved from <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/DS-ISO-2789-2013-1684021>. [In English].

15. Ellis, S., Heaney, M., Meunier, P., & Poll, R. (2009). Global Library Statistics. *IFLA Journal*, 35, 2, 123-130. Retrieved from <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0340035209105668>. [In English].

16. Estandardhaye melli. [National standards]. Retrieved from: <http://npl.ir/standards/national-standards/>. [In Persian].
17. (2014). EVS-ISO 2789:2014 Informatsioon ja dokumentatsioon : rahvusvaheline raamatukogustatistika. [Information and documentation : international library statistics]. Retrieved from <http://www.digar.ee/arhiiv/ru/%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/48009>. [In Estonian, English].
18. Høivik, Tord (2012). Improving practices. Statistical standards in global libraries. Long version. Global Library Statistics. *IFLA Journal*, 35, 2. Retrieved from <http://library.ifla.org/229/1/177-hoivik-en.pdf>. [In English].
19. (2014). HRN ISO 2789:2014. Retrieved from <http://31.45.242.218/HZN/Todb.nsf/cd07510acb630f47c1256d2c006ec863/0956ddca301abb26c125722600350d27?OpenDocument&AutoFramed>. [In English].
20. Global statistics for the 21st century. Retrieved from: <https://www.ifla.org/statistics-and-evaluation/global-statistics>. [In English].
21. (2008). IFLA/ISO/UNESCO Institute for Statistics. The 2007 international library survey in Latin America and the Caribbean. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/template/pdf/csc/IFLArept.pdf>. [In English].
22. (2010). IFLA Library Statistics Manifesto. Retrieved from <https://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/library-statistics-manifesto-en.pdf>. [In English].
23. Implementation of Library Measuring – Case Finland. The National Library of Finland – Library Network Services (2015). Retrieved from https://www.nlib.fi/public/documents/raamatukogule/koolitus/Implementation_of_library_measuring_FINAL.pdf. [In English].
24. (2013). ISO 2789:2013. Information and documentation – International library statistics. Retrieved from <https://www.iso.org/standard/60680.html>. [in English].
25. (2013). ISO 2789:2013(en) Information and documentation – International library statistics. ISO. Retrieved from <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:2789:ed-5:v1:en>. [In English].
26. (2013). KS X ISO 2789:2013 Information and documentation – International library statistics Korean Standards Association. SAI GLOBAL. Retrieved from <https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/KS-X-ISO-2789-2013-1745363/>. [In English].
27. Poll, R. (2012). Changes in library standards. Statistics and evaluation as mirror of library innovations. Retrieved from: <http://uzda.unizd.hr/228/1/14-159-1-PB.pdf>. [In English].
28. Poll, R. Standardization of library statistics. Retrieved from <https://www.degruyter.com/downloadpdf/books/9783598441677/9783598441677.1.27/9783598441677.1.27.pdf>. [In English].
29. (2007). The 2007 International library survey in Latin America and The Caribbean. IFLA. Retrieved from <https://www.ifla.org/files/assets/statistics->

and-evaluation/publications/Report_UNESCO_IFLA_GlobalLibStat_pretest.pdf. [In English].

30. (2014). UNE ISO 2789:2014. Retrieved from https://infostore.saiglobal.com/en-gb/Standards/UNE-ISO-2789-2014-25472_SAIG_AENOR_AENOR_55930/. [In English].

31. Useful links related to statistics and evaluation. IFLA. Retrieved from <https://www.ifla.org/statistics-and-evaluation/related-useful-links>. [In English].

Liudmyla Demianiuk,

PhD, (History), Senior Research Associate,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
3, Holosiivskiy ave., Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: mila_dem@ukr.net
tel.: +38(044)524-47-94
ORCID 0000-0003-4242-8390

**International standard ISO 2789:013: main aspects
of updating and its implementation in foreign countries**

The article deals with the updated, the 5th edition of the International standard «ISO 2789: 2013 Information and Documentation. International library statistics», the experience of implementation of the standard in foreign countries is highlighted, the main aspects of the revised normative document are described. This International Standard specifies rules for the library and information services community on the collection and reporting of statistics. Ukrainian professionals in Library Science pointed out that the global process of standards updating in Library Statistics is quite dynamic one and is not protracted, as it currently exists in Ukraine. Thus, in the leading European countries, the discussion of the clauses of the new ISO international standard and its adaptation to the national needs of the Library Science was started at the level of the draft of updated normative document, or immediately after its entry into force in 2013 (Great Britain, Denmark, Sweden, etc.). Ukrainian libraries must associate themselves with this global trend to encourage good practice in the use of statistics for the management of library and information services.

Keywords: Library Statistics, International Organization for Standardization ISO, the 5th edition of the International standard «ISO 2789:2013», national normative document, implementation of international standards.